

с/кар? 2
А 76

Кар. 1331 - ↓

АППАКАНЫ БИЛАЛ

Назмула

АТА ДЖУРТУМА

АППАЛАНЫ БИЛАЛ

АТА ДЖУРТУМА

Назмула

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ ИЗДАТЕЛЬСТВО

1964

БИР-ЭКИ СЕЗ

Не зат да болсун кьолуна биринчи алгъан затына адам артыкъсыз да тинтиб, эс бѣлюб къарайды. Къарарын къараб бошагъандан сора уа затдан не хайыр алдым экен деб бир кесек сагъыш этиученди.

Алгъан затынъ джанъы китаб эсе уа аны окъуб бошасанъ, кесинъи бир джетишимсиз затынъы тюзетиринъ, болумунъдан эсе иги болурунъ келеди. Алыб окъугъан китабынъ сенинъе ол сезимни ариу бир миндеуюн берди эсе да сора ол китаб кесини борчун толтурады.

Джаш джазыучу Аппаланы Билалны бу биринчи китабчыгъыды. Биз китабны юсюнден кѣлюбюзге келгенни айтмайсыз, алай а, тюзю, аны джаратмасакъ, чыгъарын излерик болмаз эди. Билалны къаллай назмучу болгъанына окъууула тыйыншлысыча багъа берирле деб кѣлюме келеди. Мен джазыучуну китабыны аллында «фахмулу», «фахмусуз» деб окъуучуну ауузуна чабханны суймейме, ол сеbebден былайда Билалны базманнъа да салмайма,

Мен Билалны биринчи назмусун окъугъанлы тёрт-беш джылдан кѣб бола болмаз. Джазарыкъ адамны биринчи назмусундан огъуна да биллик-се. Билал назму, керти назму, джазаргъа къолундан келлик джашды, бу биринчи китабы ол затха кѣпюрдю. Кертиди, ол кѣпюрню алкъын бир къауум къанъасы, чюю алай бегимегенди, бедженлери ўа кючлюдюле, аны бла ётюб, ол джанында ол ариў талагъа чыгъаргъа боллукъду, таладан ары да таўла, Минъи таў да болгъанын унутмазгъа керекди,

Адамны, артыкъсыз да бек джазыўчуну, джюреги, бизде айтыў бла, сохандан, сарысмакъдан кирсиз болургъа керекди. Ол тазалыкъ болмаса, джазыўчу окъуўчугъа: «Таза бол адамгъа, къралынъа, халкъынъа» деб назмусунда не бек къычырыб турса да окъуўчуну джюрегине джол табарыкъ тюлдю.

Бу джанындан алсакъ, Билал бизде эм таза джюрекли, эм ана кѣллю, эм ариў халили адамларыбызны бириди.

«Кесинъ хар заманда да алайлай бар, назмуларынъ а бишгенден бише барсынла»,—деб Билалгъа ол сѣзлени айта, бу эки-юч сѣзюбюзню аны бла бошаргъа излейбиз.

Байрамукъланы Халимат.

* * *

Кечем, кюнум тохтамай ишлесем да,
Къыйынынъы джюзден бирин къайтармам.
Сени ючюн мен джанымы берсем да,
Борчумдан къутулдум деб айталмам.

ПАРТИЯГЪА

Кёзге тюртгенни кёрмеген кечеде
Туугъан эдинъ, партия, сен дуниягъа;
Ант этгененъ, кечелерин кюн этиб,
Джол ачаргъа азаб чекген халкълагъа.

Уллу Ленин—эркинликни тутуругъу—
Иннетинъи халкъгъа терен синъдирдинъ,
Сен кесинъи акъыл сёзлеринъ бла
Къыйын джолгъа джарыкъ кюнню
тийдирдинъ.

Кёб азабла чексенъ да сен бузмадынъ
Халкъны аллында этген антынъы.
Муратынъа джетер ючюн кюрешдинъ.
Тюрме, асмакъ сакъласа да къатынъы.

Сынасанъ да тюрмелени ачыуун,
Темир кибик сен къатдырдынъ кесинъи,
Буз тюбюне, джаннъан отха тюшсенъ да,
Не азчыкъ да ташламадынъ эсинъи.

Сен тюзлюкню тамалы болгъанынъы
Билиб, халкъла сени ызынъдан бардыла,
От ичинде къан тегюшюб джау бла,
Оноуларын къолларына алдыла.

Партия, аты сыйлы партия,
Джюрекдени къууанч бла тебдирдинъ,
Миллетлени къарнаш этиб, шох этиб,
Онъсузланы муратына джетдирдинъ.

Атасызгъа ата болдунъ, партия,
Келсюзлеге джюрек болдунъ, партия,
Сокъурлагъа кезлюк болдунъ, партия,
Эркинликге кенъ джол ачдынъ, партия.

Партия, джол башчыбыз, партия;
Бизни емюрге къурч къанатла салгъанса,
Тюзлюк, шохлукъ, тенълик ючюн кюреше,
Сен дуниягъа экинчи кюн болгъанса.

Хорламланы башынады аллы,
Партия, сени тутхан джолунъу,
Дуниядагъы гитче, уллу да халкълагъа
Къарнашлыкъ деб, узатаса къолунъу.

Сентябрь, 1961 дж.

ЛЕНИННЪЕ

Сен къурадынъ къуршча кючлю
Партияны,
Башчы этерге хазырладынъ
Халкъгъа аны.

Алгъа элтдинъ, юздюнъ темир
Бугъоуланы,
Джарыкъ джолгъа чархын бурдунъ
Сен дунияны.

Сени ызынъдан кирдик суугъа,
Миндик таугъа,
Хар бир сѣзюнъ окъ, тоб болду
Къанлы джаугъа.

Душманланы джуртубуздан
Кенъ ташладыкъ.

Ленинизм—джанъы джашау
Биз башладыкъ.

Ырысхыны кьолларындан
Кетгенине,
Ишчи халкъны бу хорламгъа
Джетгенине

Чыдаялмай джут бёрюле
Кюйюб, джаныб,
Кючлери уа джетмезлигин
Иги таныб

Изледиле хыйла джолну
Кече эм кюн,
Совет джуртну джол башчысыз
Кьояр ючюн.

Билмедиле бизни тыяр
Кюч болмазын,
Билмедиле ёлюм сени
Хорламазын.

Сен бюгюн да кюч кьошаса
Кючюбюзге,
Болушаса бизни этген
Ишибизге.

Сени атынъ кыбламад
Къолубузда,
Сени иннетинъ батмаз кюндю
Джолубузда.

Сени муратларынъы эсде
Биз тутабыз,
Хар къралгъа шохлукъ деб
Къол узатабыз.

Уруш деген сѣз дуниядан
Кетер ючюн,
Кюрешибиз бу муратха
Джетер ючюн.

Кѣб къралла бизден юлгю
Аладыла.
Джолунъ бла биргебизге
Барадыла.

Сени илмунъ—алчы байракъ
Къолубузда,
Коммунизм ачыкъ болгъанд
Джолубузда.

1960 дж. октябрь.

МЕНИ ДЖУРТУМ

Джарыкъ тийген кюнню алтын нюрюнде
Къарт Минъи-Тау кюмюш чачын джууады,
Мени кѣлюм мийик болуб аныча,
Джюрегимде джанъы назму тууады.

Мен къанатла битген кибик болама,
Тѣгерекде тюрлениуге къарасам,
Сюйген джуртум, сенден тансыкъ алалмам,
Хар ташынъы тилим бла джаласам.

Тулпар халкъынъ, къаджыкъмайын уруна,
Хар джеринъе джанъы тюрсюн салады.
Сени атынъы байракъ этиб кесине,
Хорламланы къатлай алгъа барады.

Сабанларынъ тенъиз кибик чайкъала,
Сыртларынъа джашил дарий джайылыб,

Туугъан джерим, насыб бла мелхумлукъ
Атынъ бла бегибдиле къайылыб.

Малчыларынъ хорламланы къатлауда
Эришелле алчыланы джетерге,
Кёкден тамгъан ненча тамчы бар эсе,
Малны санын ма аллай бир этерге.

Тауларында фермалада башлангъан
Сют шоркъала агъадыла элlege.
Орнатабыз фабрикала, заводла,
Хайыр бермей, ол бош тургъан джерlege.

Таурухлада айтылырча берекет,
Джуртум, сение къанатларын кергенди.
Къартланы да джюреклерин джаш эте,
Бир насыблы къууанч джашау келгенди.

Ата джуртум, алтын къала болуб сен
Узаймайын алтын келек киерсе,
Насыб бере тюз иннетли халкълагъа
Джер джюзюне джарыкъ кюнча тиерсе.

КОМСОМОЛ БИЛЕТИМЕ

Эсимдеди секретарны
Сени бергени,
„Алгышлайма, энди джигит
Бол“, — дегени.

Къууаннъандан аѳузума
Сѳзюм келмей,
Кѳкде бла джерде болгъанымы
Билмей,

Чыкыгъан эдим кабинетден
Кѳлюм джарыб,
Хар атламда бир къараем
Къолума алыб.

Андан бери кетдиле
Талай джылла,
Шохлугъум къуршча бегиб
Сени бла.

Джюрегими юсюнде мен
Тутама сени,
Ёмюрлюкге джан тенъим
Болгъанса мени.

Сентябрь, 1961 дж

ДЖАШ ТЁЛЮГЕ

Мийик таўгъа ушайды джашау,
Кёб кюч керекди анъа чыгъаргъа.
Ёрлемесенъ болмаз деб насыб,
Ёмюр бизни чакъырады алгъа.

Тюбеселе да тыйгъычла аллынъа,
Баргъан джолунъдан джаллама солгъа.
Хомухлукъну ташла кенъе деб,
Ёмюр бизни чакъырады алгъа.

Хайырландыр хар такъыйкъаны,
Таўкел атлай джанъы хорламгъа.
Бел къатдырсанъ, ёрлериксе деб,
Ёмюр бизни чакъырады алгъа.

1961 дж. июль.

АСКЕРЧИГЕ САЛАМ

Салам сизге, къаблан кёллю уланла,
Салам сизге сабийледен, къартладан;
Салам сизге, деу джюрекли уланла,
Салам сизге, салам къарнаш халкъладан.

Салам сизге, джуртубузну джашлары,
Салам сизге, салам дарман сууладан.
Салам сизге акъ къар болуб башлары,
Ёмюрлени тургъан Кавказ тауладан.

Салам айта сизге джазыб небиз
Биз джетншген хорламланы сауъгагъа.
Ара мюлкню бу ёсгени, билебиз,
Чырмау болур къайгъы излеген джаулагъа.

Январь, 1960 дж.

ИНЪИР

Кесини сыйлы борчун толтуруб,
Таулары артына аугъанды кюн.
Ариу элледе мийик юйлени
Оджакларындан чыгъады тютюн.

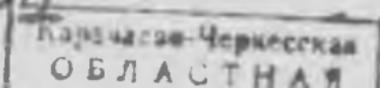
Инъирге дери ёхдем урунуб,
Сабан тюзледен къайтханд джамагъат.
Тулпар юйюрню инъирги джыры,
Кенъ талалагъа джайгъанды къанат.

Шоркъулдаб акъгъан чокъуракъ суула,
Къууанч джырлагъа этелле эжиу.
Къартланы джаш этгенди заман,
Джырлайыкъ, халкъым, джырларчад кёзюу.

Май, 1960 дж.

2 Б. Аппаев

Кар. 13311

* * *

Мурукгусуз алгъа баргъан джашаудан,
Артха къалмай баралсам деб кюреше,
Кюнлерими мен ашырыб барама,
Хар сагъатны бирер ишге юлеше.

Джашауну бирси аты кюрешди,
Ол кюрешге мен бергенме эсими.
Не къыйын зат тюбесе да джолумда
Артха турмай мен урама кесими.

1963 джыл, июль

МЕН АСКЕРГЕ КЕТЕМЕ

Сау кьал, мени джаным кибик суйгеним,
Ата джуртум чакъырады. Кетеме.
Былай сыйлы борчну салгъан халкъыма
Джюрегимден мен бюсюреу этеме.

Мен къанымы, джанымы да аямам,
Тынчлыкъ бегиб турур ючюн джеримде,
Сен болурса сабанланы тулпары—
Джетишимле этиучю къыз элимде.

Суйгенчигим, мени джашау джулдузум,
Джаш джюрегим сени блакъалады,
Дженъил-дженъил письмо ие турурса,
Аскерчиге ол магъана болады.

Алайды да былай мыдах къарама.
Мен барама джуртха къуллукъ этерге.
Джуртубузда биз тынчлыкъны бегитсек,
Ма олду джол муратлагъа джетерге.

1963 джыл, январь.

ДЖАЗ КЕЛДИ

Кюн къарайды мийик кёкден
Джити тийиб,
Уллу сыртла джатадыла
Джашил кийиб.

Таулада, ауушлада
Къарла эриб,
Суула бокъланнъандыла
Кёмюклениб.

Тёгерек саулай бирча
Джашил чагъыб,
Терекле да тюрлю-тюрлю
Сыргъа тагъыб.

Огъурлу джаз къууат бериб
Адамлагъа,
Чакъырады джанъы-джанъы
Хорламлагъа.

Май, 1960 дж.

* * *

Джай келгенди—джырлайдыла булбулла.
Джай келгенди—чакъгъандыла терекле.
Джай келгенди—къаны ойнаб санланы,
Башха тюрю тебедиле джюрекле.

Сюймекликден къууанч хапар айтады
Минъи-Таудан ургъан салкъын аязчыкъ,
Сюймекликни теджегенча ийилед,
Бизни юнню аллындагъы джаш назчыкъ.

1963 дж., май.

БАГЪАЛЫ ЗАМАН

Мен къарасам кълумдагъы сагъатымы
Солумайын, тохтамайын баргъанына;
Ийнанмазым келед аны чыркъ дегени
Джашаууму бир кесеги болгъанына.

Дженъил озуб баргъан кибик кърюнеди,
Санаб берген сагъатлары табигъатны.
Ол себебден багъалатыб ашырама
Ёмюрюмден кетиб баргъан хар сагъатны.

1963 дж., июнь.

АППАЛАНЫ ХАСАННЪА

Сен кючюнъю, билиминъи аямай,
Халкъынъа халал къуллукъ этгенсе.
Ёмюрлеге эски болмай турурча,
Таулулагъа хазна къоюб кетгенсе.

Джаза келиб сёз табалмайын къалсам,
Китабынъы ачыб оноу сорама.
Сенича халкъыма джараялсам
Деб, къарнашым, джолунъ бла барама.

1961 дж., январь

* * *

Саулай ёмюрлени джолда ашырыб,
Арымайын бизге джетген таурухлада;
Адам анъны тенъизинде къайнаб, бишиб,
Кёб джылланы ёлмей турлукъ китаблада

Хапарла джюрюйдюле, бир-бир джашла,
Сюймекликге тёзалмайын ёлгендиле деб,
Бир-бирле ўа ол аўруўгъа дарман излей,
Алыныб чегетлеге киргендиле деб.

Ийнанмайма мен быллай хапарлагъа,
Джашаўда болгъан болмаз чыртда алай,
Ёлген неда тели болгъан адет болса,
Мен турлукъ болмаз эдим, эшда, былай.

1962 дж., март.

* * *

Юйбюзню аллында тахтала этиб,
Гокга хансланы ёстюреме мен.
Нек салгъанса быллай бирни деб,
Сейирсинеди аланы кёрген.

Мен а бирин да чарпытмаз ючюн,
Билимими, кючюмю сала,
Бире сеннъе ушаса уа деб,
Кюрешгеними билмейле ала.

1962 дж., февраль

* * *

Хаман да алыб къарай турургъа,
Мен табмайма сени картынъы.
Алай а тетрадь къагъытлада
Салама, салама сени суратынъы.

Не келсин, сурат салыучу тюлме,
Сени ишлейме сёзле бла мен.
Ма къарайса джылы ышарыб,
Блокнотуму акъ бетлеринден.

Къууаныб къарайма тансыкълыкъдан,
Ушамасала да сеннге кёзлери.
Картынъа айтылалла, кесинъи кёрсем
Айталмаучу мени сёзлерим.

1961 дж., ноябрь.

* * *

Джолун бошаб кюн тауладан аугъанлай,
Къарангылыкъ келиб джерге къонады.
Батмаз кюнюм, сени нюрюнъ а мени
Хар къуру да джарытханлай турады.

Июль, 1962 дж.

* * *

Сюйген кибик булбул гокга хансланы,
Сюйген кибик турна кёксюл хауаны,
Сюйген кибик таулу мийик тауланы,
Сени алай мен сюеме, ариуум.

Апрель, 1960 дж.

ЧЕРКЕС КЪЫЗГЪА

Не излесенъ да табарыкъ тюлсе
Хар халиси да бирча алапат.
Алай айтханым—мёлек адамны
Джаратмагъанды алкъын табигъат.

Сора мен да къаршчы чыгъалмам,
Кемликлеринъ барды дегеннъе.
Алай а билмейд суймеклик сыйны
Деб киши айыб салалмаз меннъе.

1962 дж., январь.

* * *

Кесимчала, тойда, оюнда айланнъан
Кечеледе сакълагъанма къатынъы,
Билимими, кючюю артха салмай
Джетишдирге кюрешдим хар затынъы.

Алай а сени къарыусуз джерлеринъ
Кѣбдюле, мен бойнума алама.
Халатынъы биреу айтса бетинъден,
Ол адамны сѣзюн терсге санама.

1962 джыл, январь.

* * *

Кѣмюклери джукъланнъынчы Къобанны,
Кѣз туурамдан кетмей турур сыфатынъ.
Къары эриб бошагъынчы таулары,
Джюрегимде джашарыкъды хур атынъ.

1963 дж., сентябрь.

* * *

Хар не соруугъа да джууаб табылад
Кёлю бла аны кьолгъа алгъаннъа.
Алай а киши бермейд тюз джууаб,
Сюймеклик не затды деб соргъаннъа

Февраль, 1959 дж.

* * *

Бир оджакъдан чыгъад бизни тютюнюбюз,
Джанъыз этаж мийикде джашайма сенден.
Алай а ёмюрюмю джолда ашырсам да,
Джеталмазча узакъда тураса менден.

Джеталмазча узакъда болсам да сенден,
Джарыкъ кюнча сен тегесе юсюме нюр,
Хорламлагъа учундурад хар бир сёзюнъ,
Артыкъ да сыйлы кёрюнед меннъе ёмюр.

1961 дж., апрель.

* * *

Акъмыйыкъ къарт джерге тонун джайгъанлай,
Сакъ болугъуз, сууукъ джетди дейдиле.
Заман келиб джазы кюню тийсе уа,
Чыдамайбыз, исси этди дейдиле.

Мен не этиб айыралмай барама:
Къыш кечени джайны исси кюнюнден.
Джай да, къыш да бирча кюйюб турама,
Джюрегимде суймекликни кючюнден.

1961 дж., декабрь.

ТЕНЪИМЕ

Кёбле билелле суймеклигинъи,
Былай нек джайдынъ дейсе да меннъе.
Айыб этиб къайда кёргенсе,
Таза джюрекден сие билгеннъе.

Мен чыгъармагъанма суймекликни,
Сора ол къурумаз мени юсюмде.
Адам дуниягъа чыкъгъанлы бери,
Ол джашайды джерни юсюнде.

Алайды да халкъ биледи деб,
Уялыб мен къарамам джерге.
Былай сие билгеним ючюн,
Къууаныб башымы тутарма ёрге.

1961 дж., декабрь.

* * *

Мен чекген суймеклик аўруу Минъи таўгъа
Тийсе, аны къары саулай эрир эди.
Джюрегимде суймеклик от кёчсе Айгъа,
Халкъ аны да кюнча къызыб кёрюр эди.

Декабрь, 1959 дж.

* * *

Кѣбден бери таныгъанынъ элинъде,
Джолда тюбѣб сѣннѣе салам бермесе;
Неда, къайдам, бир айланнъан джеринъде
Сѣни бирѣу адам кибик кѣрмесе,

Сюймейле деб айыб салыб алагъа,
Чыртда тутма кѣлкъалдылыкъ эсинъде.
Санамайын къойдула эсе адамгъа,
Тенъим, айыбны изле сѣн кесинъде.

Декабрь, 1962 дж.

СЕНИ БЛА БИРГЕЛЕИ

Кѣк айрымкан артыкъ ариу кѣрюнед,
Сени бла бирге барсам мен анъа.
Хар озгъанны сеннѣе кѣзю илинед,
Ким да сюед ариу затха къараргъа.

Тамам джашил къатапады джолубуз,
Кюнню иймей салкъынлыкъча терекле.
Чарс этелле кѣкюреклеге сыйынмай,
Бир-бирлерин кемсиз суйген джюрекле.

Къанатлыла тѣгерекде джырлайла,
Экибизни алгъышлар кюн джетгенча.
Эштиледи мѣобан сууну тауушу,
Бу джырлагъа ол да эжиу этгенча.

Биз айланыб гокга хансла джыябыз,
Сабийлеча ары-бери чабханлай,
Мен ашыгъыб джетиб сени кълунъа,
Узатама, гокга хансчыкъ табханлай.

Тегерекге былай сынаб кърасам,
Джашау тамам сени кибик ариуду.
Алалмайды ким да андан юлюшюн,
Ол кълунъанчдан эм насыбдан толуду.

Сени кюнюнъ артыкъ джарыкъ болады,
Сюйгенинъ да кѣз тууранъда сюелсе,
Тюйрелгенча кълыз ёшюннѣе гокга ханс,
Джашауунъа сюймеклик да тюйрелсе.

1663 дж., май.

КАЗИМЧИКГЕ

Сен ойнайса, ууакъ-ууакъ ышара,
Гокгаларынъ юнню тубюн толтуруб,
Ананъ бла атанъ тансыкъ алалмай
Сениъе къараб турадыла олтуруб.

Сени алыб кёзюу-кёзюу кёюннъа
Ба этелле, бир бирине джетдирмей,
Юсюнъдеги кийимлени хар кёуру
Джанъырталла, арадан кюн ётдюрмей.

Джерге чырта тюшюрмейле сёзюнью,
Керек затда толад сени тилегинъ,
Ёсдюрелле къол аязда тутханча,—
Къууанчлыды сени сабий джюрегинъ.

Сени кибик сабийлени джашауун
Кёрсем, уллу кьюуанады джюрегим.
Дженъил-дженъил тюшедиле эсиме,
Аман тюшча, мени сабий кюнлерим:

Сени кибик сабийлигим озгъанды
Уруш отну джалынында къаралыб;
Джут фашистле тонаб туугъан элими,
Ашарыкъгъа, киерикге таралыб.

Мен унутмам, терезени, эшикни
Зынъырматыб, юйге кирген окъланы,
Кёб кечени илгендириб уятхан,
Тёрт джанымда атылыучу тобланы...

От джукъланыб, тынчлыкъ келди дуниягъа,
Эркин табдым, кийимими, ашымы.
Къазауатны ууундан, мен ёсгенме
Ата кёлу сыламайын башымы.

Бир мен тюлме, сабийле эм уллула,
Сынагъандыла унутмаз затланы,
Замансызлай агъаргъанды башлары
Кёб эгечни, кёб ананы, атаны.

Ол себебден сени кибик минълеге
Ёсююз деб уруш отну сынамай,
Джер джюзюнде тюз иннетли хар адам
Кюрешеди кече, кюн да тохдамай.

1963 дж., март.

КИШДИГИМ

Мен башчыгъын сыласам,
Кёзчюклерин къысады.
Мыйыкъларын ёрге этиб,
Къуйругъун ойнатады.

Чыбчыкъ тутар акъылда
Тереклеге минеди.
Калак итле сюрселе,
Къачыб юйге киреди.

Хыны этмей, урушмай
Аны бла ойнайма.
Юйге къачан келсе да
Аш ашатмай къоймайма.

1961 дж., январь.

БОЛЬНИЦАДА

Таш джол...

Ичи адамдан толу автобус
Энишге айланыб барады таукел,
Чачымы тарайды автобусну
Терезесинден ургъан салкъын джел.

Мени биргеме келген адамла
Джолну узуну этелле ушакъ,
Мени ўа къайгъы басханд юсюю—
Джолуму сакълайды джарыўчу бычакъ.

Белгили тюлдю бусагъатда
Мени къайтырым бу джолдан артха.
Джашаўну кемсиз суюген джюрегим
Къара дейди кенъ табигъатха.

Эй сейир таўла, эй ёхдем таўла,
Сизни джанымча сюе эдим мен.

Шоркъулдаб акъгъан кюзгюча суула,
Сизни джанымча сую эдим мен.

Къыш джаз да джашил нарат терекле,
Сизни джюрекден сую эдим мен.
Дуния таныгъан бурма чегетле,
Сизни джюрекден сую эдим мен.

Эй сейир Кавказ, эй ариу Кавказ,
Нени багъасыд сени бир кёрген.
Джашауумда къыйынлыкъ кёрмей,
Сенде ёсгениме къууанама мен.

Шохлукъну сакълаб, терсни айгъакълаб
Айланнъаныма къууанама мен.
Сюймекликни—дуния джарыкъны—
Сынагъаныма къууанама мен.

*

Больница, джанындан умут юзгенни
Сау этиб джашауугъа къайтараса сен.
Алай болса да ачыкъ атайым:
Атынъы эштирге сюймей эдим мен.

Атынъы эштирге сюймей эдим мен,
Алай а джазыугъа джетмед къарыуум—
Джел затны сюргенча, къуууб аллына,
Бери келтиргенд мени аурууум.

Бери келтиргенд мени аўрууум,
Сюймейин кѣонакъ болгъанма сеннѣе.
Нек келдинъ дегенча аўругъанла
Джити-джити кѣарайла меннѣе.

Аўругъанла кѣарайла меннѣе—
Сукъланырча тюлдю халлары.
Даж-даж этиб атлайла ала—
Джараларында бирер кѣоллары.

Джараларында бирер кѣоллары,
Джюрегим ачыйд кѣрюб аланы.
Билеме, тамбла кесиме да
Тюшеригин аллай джараны.

Больницагъа тебрегенимде,
Иги кѣл эте кеси-кесиме.
Къыйын аўругъанла кѣрлюгюм
Тюшген эди чыркъ деб эсиме.

Насыбыма, бу палатада
Джокъду аллай къыйын аўругъан.
Джарылыб бери кѣайытхан адамла
Акъырын ушакъ этелле хаман.

Мен а джанъы халыма юренмей,
Кѣзюме кѣрюнюб уллу дуня тар;
Турсам да, эс бѣлюб тынъыладым
Бери айтханында ма быллай хапар:

„Тенъим айтаед аўругъан адам
Ашыкъсын дженъил бери келирге,
Джанынъ саулай бери джыйылсанъ
Баскаев къоймаз сени ёлюрге.

Бери тюшюб кесим кёргенли,
Сёзлерин тюзге санайма аны.
Анадан туўма сау этеди ол,
Джашар деб киши айтмагъанланы“.

Хар кимге да джарагъан врач,
Бир мадар болса мени сау этер,
Алай а халкъым хорламла къатлай,
Мен а къыйырда ненча кюн кетер.

Мен алчыланы тизгинлеринде
Сюелирими излейди заман,
Коммунизмни—ара къаланы—
Ишлениўюнде мен да бир саман.

Ол себебден мени джюрегим
Кюнлени ийме дейди сырафха,
Мени орнум былайда тюлю,
Сюелирге керекме сафха.

* * *

Эртденнъи аяз терезени аллында
Терекни булчукъларын къымылдатад.
Ол форточкадан палатагъа кириб,
Хар джабыўланы аз-аз ойнатад.

Окъя халыларын сёдегей ийиб,
Тау́ну башындан къарайды кюн.
Быллай кёзюу́ню суююу́чен эдим,
Артыкъ суюгеннъе ушайма бюгюн.

Нек багъалыды меннъе бу эртденлик,
Тубей болурмамы ахыр кере?
Терезеден къарайма мыдах,
Озгъан кюнлени эсге тюшюре.

Кюндюз джюрюсем да санаб басханча,
Тинтейим кесими инъир сайын,
Бош затла ючюн кеси-кесиме
Сюд этиу́ченем аяу салмайын.

Бюгюн а сау́лай озгъан кюнлени,
Энтда бирер къат тинтеме мен.
Туугъан кюнюмден бюгюннъе дери
Толу ревизия этеме мен.

Ашырдым джылланы, мени биреуге
Ийнени учуча хатам болмайын.
Айыб келир деб акгыллы затны
Къатына чыртда джууу́къ бармайын.

Биреуге айтмадым кеси ёмюрюмде
Адамны джанын кыйнарча бир сёз;
Кёрмей джетдим бюгюннъе дери
Меннъе кынъыр къарагъан бир кёз.

Бир джатхан малны кьозгъамаз ючюн
Чыгъыучан эдим баргъан джолумдан.
Кесим эс билиб бир бош къанатлы
Ачымагъанды мени кьолумдан.

Къуру да къууанчлы болмад эсе да,
Джыйырма джылны мен баргъан джол;
Тюшюрмегенме анъа кир тамгъа,
Бюгюн кюзгюча джылтырайды ол.

Къыйын кюн уялмай халкъны бетине
Къараб, башымы тутама ёрге.
Эркинлик бер меннъе, джамагъат,
Ата джуртума джашынъма дерге.

Тюздю, джашынъма деб айтыр кибик
Джуртума игилик эталмагъанма.
Алай а кьолумдан келген зат бла
Кючюмю артха мен салмагъанма.

Кьол аязында тутса да ёмюрге
Ана къыйынын бала къайтармаз.
Алайды да джуртха борчуму
Тёледим деб да киши айталмаз.

Ата джуртум, туугъан джашынъма,
Кёз гинджим кибик сюеме сени,
Ол себебден меники тюлдю
Сеникиди джашауум мени.

Джуртуму затын бераллыкъ тюлме,
Ёлюм, мени къатымдан джалла,
Тамбла ишге таукел кирирле
Бюгюн оруннъа бегиген санла.

* * *

... Сеннъе назмула джазгъан эдим.
Кёзюм джетгенлей биринчи кере.
Адамлыгъынъа эм сыфатынъа
Таза кёлюмден мен багъа бере.

Кюнле, айла кетиб арадан,
Сени иги билгенден сора,
Сюймекликге бурулгъан эди,
Мени сезимим кёбден-кёб бола.

Сеннъе назму джазгъан эдим мен,
Джюрегимден сюйюб, таралыб.
Адамда болгъан иги ышанны
Саулай да сени юсюнъде кёрюб.

Бусагъатда ўа залим аўруўну
Тырнакъларына илиниб джаным,
Джарыўчу юйде турама мен
Андан башха болмай мадарым,

Тёгерегимде саулай къызладан
Сайлагъан эдим, ариўум, сени.
Джашаўубузгъа муратла бичген
Къууанчым болуб хаман да мени.

Ийнанмагъанлыкъ этиучен эдинъ,
Сюеме деген мени сёзюме.
Сёзюмден эсе кёзюмден билге
Умут этиб къарай кёзюме.

Энди толу ийнанырса сен,
Акгыллыгъынъы къоратыб кери.
Сюйгенме,

сюеме,

сюерикме

Ахыр тылшыуум чыкъгъынчы дери.

Залим ауруу джагъамдан алыб,
Кёлтириб орунъа ургъанды мени.
Къатымда сюелиб тургъан кибик
Кёзюмю аллында тутам сени.

Уллу сюймеклик болушур меннъе,
Бу аурууу хорларгъа тамам.
Узаймай келир, сен анъа ийнан,
Биз энтда бирге айланыр заман.

*

Мен джатхан ючюнчю палатагъа
Келтиргендиле джанъы адамны,
Къан дыгалас этеди кёрюб,
Киши чыдамаз халына аны.

Къанлы урушну кёзююнде
Бутуна тюшген джара ашланыб,
Келтиргендиле аны былайгъа
Болумун тамам амангъа таныб,

Аны аурууу шош болурмед деб
Дженъил-дженъил этелле укол.
Джерни къырдышын алыред табса,
Чыдаялмайын термиледи ол.

Бир кесекден хирург келиб,
Ауругъанны болумун кёрдю.
Сора: „Джарасы болгъан бутун
Кесмей боллукъ туююлдю“,—деди.

Кёб да турмайын ол киши бла
Врач кеси да олтуруб бирге.
Ауругъанланы джюрютюучю ЗИМ
Асфальт джолну айланды ёрге...

... Къазауат, сен тохдагъанлы
Туугъан сабийле паспорт алдыла,
Сени отунгда кюйген терекле
Джанъыдан чагъыб чегет болдула.

Уруш ёртенден шынъкъартча джаныб,
Къуру кюллери къалгъан элледен,
Шахарла туууб ёсюб баралла
Ичлери толуб уллу юйледен.

Ол кёзюуге Волга-Дон кибик
Сууланы кьошуб бири-бирине,
Бюгюн къарайбыз ёхдем кемеле
Аланы ичинде джюзгенлерине.

Аллай бир заман озса да кёред,
Урушну ууун энтда джамагъат.
Бюгюн биз кёрген адамны халы
Ма ол затха бек ачыкъ шагъат.

Къуру бу тюлдю, джюзле бла
Тюбейдиле быллай адамла,
Аланы кёрсек энтда джанъырыб
Ашланадыла джюрек джарала.

Энтда бу затла болмасынла деб
Киши бизде аямай кючюн
Кюрешеди кече-кюн демей
Рахатлыкъны бегитир ючюн.

Тюзлюк джол табар хар къалайда да,
Дунияда тынчлыкъны орнатырбыз.
Уруш деген сёзню анъыламай
Ачарча словарь туудукъларыбыз.

* * *

Салам сеннъе, огъурлу эртден,
Салам сеннъе, джанъы чыкъгъан кюн,
Къууанч этиб тебед джюрегим,
Юйге, анама кетеме бюгюн.

Юйге, анама, кетеме бюгюн,
Кюч алгъандыла мени санларым;
Джууулгъан кирча кетиб аурууум
Ишге ашыгъыб кичий къолларым.

Тансыкъ болуб, кёрюрге термилиб,
Бек ашыгъыб сениъе джетдим мен.
Салам сениъе таза джюрекден,
Туугъан элим—ариу Ючкёкен;

Мен кёзюмю алмай къарайма
Къалеж къаягъа, бюгюн кёргенча.
Радио да джарыкъ джырлайды,
Къууанчымы толу билгенча.

Дуббурчукъда мени школум
Турады кел деб, къучагъын ачыб.
Алгъышлагъанча къайтханым бла
Кюн ышарады алтын нюр чачыб.

Энтда ишлерме, Ючкёкен, сенде,
Нартюх сындыра эм гардош къаза.
Мелхумлугъунъу, ариулугъунъу
Суратлаб джырлай, хапарла джаза.

* * *

Эсимдеди, энди кёрюрмеми
Дегенча, анам, мыдах къарагъанынъ.
Кёлюнъ аз болуб, джыларынъ келиб
Биз да кетгинчи юйге киргенинъ.

Кѣлюм джер тенъли болгъан эди,
Анам, сени алай кѣргенимде.
Ол мыдахлыкъны унуталмам,
Джюрек тохтагъынчы кѣкюрегимде.

Къайгъы эте чыгъа болуренъ
Кѣб кечелени кѣз кысалмайын.
Ол мен джатыучу гитче пешчикге
Кирирге сени кѣлюнъ бармайын.

Бычакъны тюбуне джатыу меннѣе да
Тынч болмагъанын билесе сен.
Джара тургъан сагъатларында да
Сеннѣе сагъыш эте эдим мен,

Сеннѣе сагъыш эте эдим мен
Кесими уа унутуб тамам.
Да, багъалыса мени джанымдан,
О, мени сыйлы, огъурлу анам.

О мени сыйлы, огъурлу анам,
Елюмню кѣзюне къараб мен кесим
Турсам да сени биргенѣе эди,
Хуртметли анам, джюрегим, эсим.

Ма бюгюн а сабийликдеча
Салыб башымы кѣкюрегинѣе,
Тынъылайма къууаныб тебген
Сени джумушакъ ана джюрегинѣе.

Сеземе сени джылы тылпыуунъу
Кёлек джагъамдан юсюме ургъанын.
Сабийликдеча берчли къолунъу
Мени башымы сылай тургъанын.

Ана деген сёз багъалыса,
Бёрк алама сени аллынъда.
Не кыйынлыкъ да, кыйгъы да бошду
Ананъ болса сени къатынъда.

1961—1963 *джылла.*

БАШЛАРЫ

Бир-эки сёз	3
Кечем, кюнөм тохдамай ишлесем да	5
Партиягъа	6
Лениннъе	8
Мени джуртум	11
Комсомол билетиме	13
Джаш төлюге	15
Аскерчиге салам	16
Инъир	17
Мурукгусуз алгъа баргъан джашаудан	18
Мен аскерге кетеме	19
Джаз келди	21
Джаз келгенди— джырлайдыла булбулла	23
Багъалы заман	24
Аппаланы Хасаннъа	25
Саулай ёмюрлени джолда ашырыб	26
Юйюбюзню аллында тахтала этиб	27

Хаманда алыб къарай туругъа	28
Джолун бошаб кюн тауладан аугъанлай	29
Сюйген кибик булбул гокга хансланы	30
Черкес къызгъа	31
Кесимчала тойда, оюнда айланнъан	32
Кёмюклери джукъланнъынчы Къобанны	33
Хар не соруугъа да джууаб табылад	34
Бир оджакъдан чыгъад бизни тютюнюбюз	35
Акъмыйыкъ къарт джерге тонун джайгъанлай	36
Тенъиме	37
Мен чекген сюймеклик ауруу Мишъи таугъа	38
Кёбден бери таныгъанынъ элинъде	39
Сени бла биргелей	40
Казимчикге	42
Кишдигим	44
Больницада	45

Аппаев Билал Добаевич.

МОЕЙ РОДИНЕ
(Стихи)

На карачаевском языке.

Редактор *Х. Б. Байрамукова.*

Художник *Н. М. Панасюк.*

Художественный редактор *Д. Х. Кубанов.*

Технический редактор *Э. Т. Темирова.*

Корректор *Р. А. Ижаева.*

*

Сдано в набор 18-ХІІ-1963 г.

Подписано к печати 7-ІІ-1964 г.

Формат 60x92 ¹/₃₂. Уч.-изд. л. 1,2. Печ. л. 1,875.

ВУ 09032. Заказ № 5241. Тираж 1000 экз. Цена 6 коп.

*

Ставропольское книжное издательство,

Черкесская типография,

г. Черкесск, Комсомольская, 32.

Багъасы 6 кал.

Ставрополь китаб издательство
1964